

El guardià del ramat

Compromís de convivència

Després de setanta anys del seu extermini a cop de trets, trampes i estricnina, la presència del llop torna a ser un fet a Catalunya. Els últims exemplars autòctons s'abateren al Port del Comte i a Horta de Sant Joan cap als anys 1929-1931 (1). L'individu o individus que han tornat per ocupar els antics territoris procedeixen de la població actual de llops als Alps Italians. Han travessat molts quilòmetres i obstacles, i han realitzat una progressió amb tota probabilitat al llarg de diverses generacions. El futur d'aquests primers pobladors es pot donar per fet, ja que aquesta població s'estabilitzarà a mig termini en una població viable. Les condicions són propícies ja que el creixement dels boscos per l'abandonament de les activitats humanes al món rural i l'augment de ungulats salvatges han restablert l'espai ecològic adequat per a aquesta espècie.

Aquest nou factor, amb la seva implicació dins de l'economia de muntanya, altera l'equilibri existent. Es fa necessari promoure polítiques d'indemnització per tal que la població rural es pugui adaptar a la presència del nou predador. És important també tenir en compte les polítiques de prevenció com a ajuda complementària en l'àmbit ramader. La utilització de mesures preventives, com els corral·ls electrificats per a la pernoctació dels ramats a les pastures i la reintroducció de Gos de Protecció de Ramats (anomenats tradicionalment mastins) als ramats de la zona afectada, poden contribuir a fer tolerable la presència del llop.

El llop nouvingut és una amenaça de predació per als ramats, que s'afegeix a la problemàtica que suporta actualment la rama-

deria ovina. El sector passa per un moment difícil ja que el preu del corder en llotja fa anys que es manté igual, la mitjana d'edat alta dels ramaders i la poca motivació de joves a emprendre el relleu davant les poques expectatives. Els problemes de pèrdues de caps per predació s'afegeixen així a unes circumstàncies que afavoreixen poc l'economia tradicional de muntanya. Entre la fauna que pot causar problemes de predació als ramats trobem, a més del llop, el linx, la guineu, l'ós i, per damunt de tots, quant a pèrdues ocasionades, els gossos errants. La tasca del Gos de Muntanya dels Pirineus com a protector de ramats torna a ser imprescindible per als ramaders.

El projecte de reintroducció de GPR

És un fet històric, allà on hi ha ramats, els problemes per diverses fonts de predació són habituals. La geografia ha acabat determinant com denominem el gos mastí tradicional de cada contrada; possiblement tots ells comparteixen origen en un mític mastí original dels altiplans del Tibet, un origen que s'esvaeix en el principi del temps de la humanitat, en els ini-

Un exemplar de Gos de Muntanya dels Pirineus envoltat del ramat d'ovelles que protegeix. DAVID BAS

cis de la ramaderia. Als nostres dies trobem gossos mastins anomenats d'Anatòlia, de Marenma, del Caucas... i el més proper a nosaltres: el Gos de Muntanya dels Pirineus. Actualment podem trobar més de quaranta races de mastí a l'hemisferi nord.

Al mateix temps que van desaparèixer els últims grans predadors, els mastins van seguir els passos dels cavalls de tir: van perdre la seva funció original i de vegades van romandre com a guardians de propietats i finques en el món rural. El cost de mantenir un gos de mida gran va deixar d'estar justificat i moltes vegades no era factible en economies de subsistència.

Juntament amb la desaparició del seu ús, a Catalunya es van perdre paulatinament els coneixements necessaris per al seu maneig dins la ramaderia. Encara podem trobar els collars típics de mastins desapareguts fa dècades en algunes masies. Des de fa uns anys, la recuperació del medi ha permès el retorn de gran diver-

sitat de fauna al nostre territori. La reaparició i consolidació de grans predadors és la certificació que l'ecosistema ha arribat a les condicions de recuperació mediambiental necessàries per assolir la culminació de la cadena tròfica que inclou els grans carnívors.

El nostre projecte de reintroducció del Gos de Muntanya dels Pirineus com a gos de Protecció de Ramats està finançat pel Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya. Està basat en iniciatives similars que tenen lloc a diferents zones amb problemes de predació, tant a Europa com a Amèrica. En llocs tan distants com Canadà o Noruega, la recuperació d'aquesta tradició ramadera facilita la convivència entre l'home i els predadors.

El gos de Muntanya del Pirineu, com a gos de Protecció de Ramats, és una raça ancestral que ha mantingut les seves peculiaritats al llarg dels temps. Les orelles caigudes i el pèl llanut i blanc amb la seva olor característica faciliten que les ovelles l'acceptin com un membre més de ramat. La presència de dos esperons a les extremitats posteriors, les membranes interdigitals que li faciliten la marxa per la neu, les ungles semiretràctils que li donen més adherència damunt del gel, la segona parpella —com els felins— que protegeix els ulls de la resplendor de la neu, són tot característiques físiques buscades pels ramaders per tal de crear la raça ideal per a la tasca de protecció de ramats.

El caràcter únic del Gos de Muntanya dels Pirineus també és especial per aconseguir aquesta tasca. És un gos reflexiu, amable i tranquil que té molts recursos per relacionar-se fins i tot amb els

individus més agressius del ramat. El gos lladra a tot allò que sigui anormal en el seu entorn. Treballa sol o en parella sense seguir ordres del pastor, depèn del seu instint per discernir una amenaça d'un fet quotidià. Davant d'un atac, es desplaça lladrant, interposant-se entre l'intrús i el ramat, i aconsegueix que el predador deixi de ser un perill. El predador es veu obligat a centrar la seva atenció al gos, fet que disminueix el seu interès per la presa. El gos de protecció pot perseguir el predador però no li dona caça; per tant, permet la convivència entre la ramaderia i la fauna autòctona. Dins de les diverses races de mastí, el Gos de Muntanya dels Pirineus és la raça amb menor índex d'agressivitat envers les persones i les ovelles, segons l'estudi del Departament d'Agricultura dels Estats Units (2).

La presència d'un o dos mastins en el si del ramat té un efecte dissuasori molt important, sobretot per la seva imponent corpulència i l'incessant lladruc de to greu. No abandona gaire temps el ramat i no actua per ensinistrament sinó per l'afecte que pren a les ovelles quan és cadell, fins al punt de considerar-les la seva família.

Un ramat sense protecció pot tenir pèrdues de fins al 30% dels naixements. Aquesta xifra es redueix gairebé a zero amb la vigilància d'un "Muntanya". Amb la seva companyia les ovelles se senten segures i disminueix sensiblement l'estrès al ramat, fet que significa també una disminució de l'índex d'avortaments i els mals parts. Les ovelles tendeixen a agrupar-se entorn del mastí si se senten en perill. També és freqüent que segueixin el gos: si el mastí està acostumat a baixar a la pleta a cercar el sopar, les ovelles baixaran amb ell i així es facilita el control diari.

Conflicte d'interessos

Els interessos humans i els del llop entren en confrontació. Si comptem el percentatge d'ovelles en la seva dieta i li sumem els animals que la pràctica de la caça considera peces cinegètiques, com muflons, isards, conills, més del 75% d'aquesta dieta entra en competència directa amb els ramaders i caçadors. Aquests col·lectius són

de molta importància al món rural.

Històricament aquesta situació ha anat empitjorant, potser com a conseqüència de la disminució de grans herbívors salvatges i la conseqüent especialització del llop com a caçador de ovelles. El llop és un intel·ligent competidor dels interessos humans, i aquest fet ha generat amb els anys una desconfiança popular, que el presenta encara avui com l'animal salvatge més temut.

Les dues espècies ocupen la mateixa cúspide en la piràmide tròfica. Com diu Pedro Alcántara: "En una època en què la població humana era reduïda i existien encara grans espais oberts, lliures de la ingerència de l'home, el territori i els recursos eren suficients perquè ambdues espècies poguessin subsistir amb ocasionals trobades entre elles. En la situació actual, en què l'home pretén acaparar virtualment tots els recursos com a propis, la presència del llop resulta insostenible, excepte als reduïts enclavaments on

el desenvolupament no ha arribat encara". Si volem mantenir la presència del llop al nostre territori, no ens queda més remei que harmonitzar tant com sigui possible els interessos d'aquest magnífic depredador amb l'economia rural.

Un futur incert

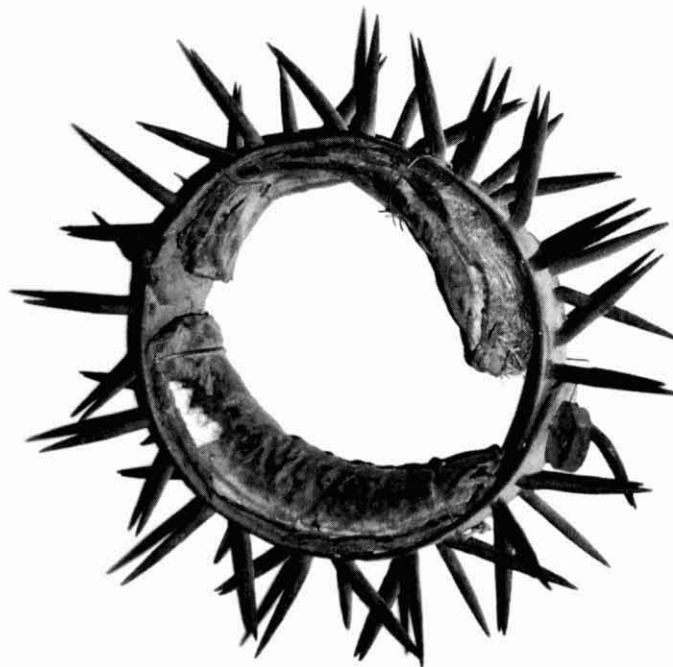
El futur d'aquesta espècie a les nostres muntanyes, depèn en gran mesura de l'acollida que tingui per part de la població d'aquesta zona rural; principalment dels ramaders, que són els que pateixen els majors inconvenients. S'ha d'aconseguir disminuir tant com es pugui la depredació als ramats perquè la població rural pugui acceptar la presència d'aquests carnívors. La Institució Catalana d'Història Natural, a la seva circular de Setembre - Octubre del 2004, ja fa una crida urgent en pro d'estudiar les fórmules possibles per fer compatible la seva presència amb les activitats tradicionals de muntanya, sobretot amb la ra-

maderia (David Guixé (3)), i senyala al punt 4 de les possibles actuacions: "Incrementar les mesures de protecció dels ramats lliures a la muntanya amb gossos guardians i tanques especials para resguardar els animals durant la nit". Aquest mètode, la posada en funcionament de Gossos de Protecció per als Ramats, és un dels més eficaços, i l'únic NO LETAL per als llops. Aquest és el *leitmotiv* de l'Associació de GPR, i la raó de ser de la raça del Gos de Muntanya dels Pirineus.

Defensa dels ramats

La mitjana de pèrdues entre els ramaders que pasturen els seus ramats a la zona del Parc Natural del Cadí-Moixeró, és d'unes 50 ovelles mortes al període d'estiu - tardor. Naturalment no totes són atribuïbles al llop. Els gossos errants són els causants de la majoria de baixes als ramats dels Pirineus.

Al gener de l'any 2004, l'Associació del Gos de Protecció de Ramats va lliurar un cadell de Muntanya dels Pirineus de dos mesos d'edat a un ramader de Maçaners, en les immediacions del parc. La pregunta del ramader era si el cadell podria protegir el seu ramat del llop.

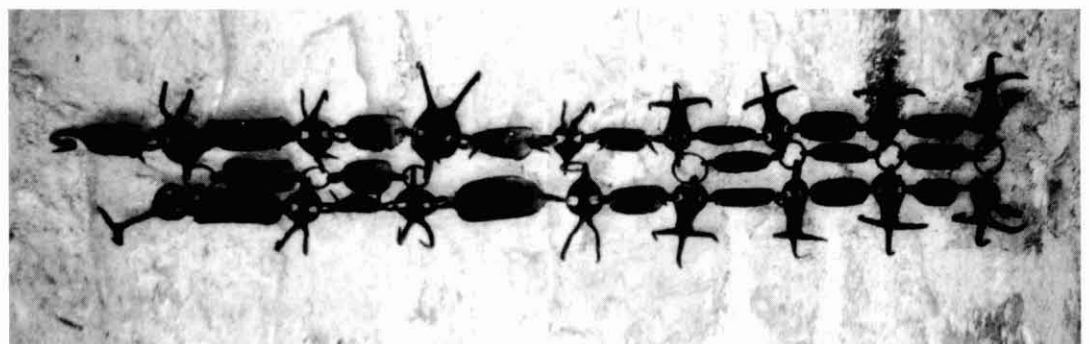

Tradicionalment s'han protegit les parts més vulnerables dels gossos protectors de ramats amb collars llopers.

A) La part del coll, com mostra aquest exemple fotografiat al Museu del Monestir de Vallparadís (Terrassa), sovint estava ornamentada amb espectaculars pues.

B) L'esquena del gos també es protegia amb tires de pues de ferro com les que es veuen a la fotografia, donació de l'antic ferrer Amills (ja desaparegut).

ANTONI GENDRAU

En tots els casos de ramaders novinguts a la pràctica d'utilització del Gos de Protecció de Ramats existeixen dubtes i inseguretats. La por més generalitzada és de si el gos farà mal als corders o a les ovelles. El cadell que es lliura té totes les garanties genètiques d'una raça creada exclusivament per a aquesta finalitat. El treball que el ramader ha de dedicar a l'ensinistrament durant el primer any de vida del gos no és de gaire dificultat, però s'ha de ser constant en seguir les indicacions dels tècnics. La constància del ramader repercuteix directament en la futura efectivitat del seu GPR.

Donat que el Joan, el ramader de Maçaners ha pres molt d'interès en seguir de forma estricta les directrius per a l'adaptació del cadell al ramat, podem assegurar que aquest exemplar de Muntanya ha acomplert totes les expectatives. El cadell lliurat a aquest ramader, curiosament de nom Lupo, encara és un exemplar jove, aquest estiu passat tenia divuit mesos. En aquest ramat protegit pel nostre gos de protecció, les pèrdues han disminuït a tan sols tres caps en tota la temporada, quan la mitjana en temporades anteriors havia arribat a 16-20 caps. En aquestes circumstàncies, ha quedat palès que un Gos de Protecció de Ramats amb un bon índex d'afecte cap a les ovelles esdevé un factor important en la salvaguarda del ramat.

Aquest exemplar concret encara és jove i la seva efectivitat no ha arribat a assolir tot el seu potencial que s'anirà desenvolupant a mida que guanyi experiència. Encara que és un exemplar immadur, la seva eficàcia es deu a què amb la seva presència, el seu bordar, i les seves patrulles constants al voltant del ramat, ha creat una zona de seguretat. Davant d'aquesta dificultat els depredadors solen desistir dels seus atacs i, moltes vegades, decideixen recórrer a altres fonts d'aliment. En alguns casos aquestes noves fonts seran els ramats que no estiguin protegits per un GPR.

Atac de llopada

Els atacs a ramats petits fins ara a dins el nostre territori han estat efectuats per un sol llop que ac-

tuava en solitari, ja que l'espècie tot just acaba d'arribar als nostres boscos. Què succeirà més endavant, en un atac d'un petit grup de diversos exemplars, o d'una llopada? Pot defensar un ramat dels atacs d'una llopada sencera un sol gos de Muntanya dels Pirineus?

Normalment aquest canids ataquen en grup, amb una distribució organitzada dels rols a realitzar segons una distribució per estatus dins de la llopada. Perquè aquest treball en equip sigui efectiu és indispensable una forta disciplina social, dirigida per la parella alfa. La tàctica consisteix a esgotar la presa fins que és factible la seva captura. Actuen coordinadament, cada individu pren posicions de guaita i convergeixen sobre la peça des de diferents angles. Les ovelles resulten una presa molt més fàcil que qualsevol animal salvatge, donada la seva tendència a agrupar-se prescindint de la fugida quan presenten el perill.

El silenci i el sigil són norma bàsica en el desplegament d'un atac. Només se sent alguna grunyida o repicada de dents, per comunicar-se entre ells. Ni bordades ni udols. En canvi si l'atac és produït per gossos, sol ser tremendament escandalós. Aquest fet facilita en moltes ocasions la diferenciació del tipus de depredador als atacs a ramat d'ovelles (4).

Quan la llopada es desplaça, els exemplars dominants, mascle i femella alfa, no acostumen a anar al davant. Ho fa un individu que actua com a explorador, i que transmet informació al grup. Aquest és el que es deixa veure, i desvia l'atenció dels gossos guardians. Primer tomben la peça que fuig, agafant-li les potes posteriors, perquè després, un altre membre de la llopada li mossegui el coll, esquinant-li la regió cervical, la tràquea i la glotis, que li provocarà l'asfíxia. Acte seguit s'eviscera l'animal. Part d'aquest comportament roman de forma residual en els gossos d'atura, quan mosseguen les potes a les ovelles per dirigir el ramat.

La distracció del llop batedor, conjuntament amb la reacció dels gossos davant aquest engany, és el punt clau en la protecció del ramat. Si els Muntanyes són ca-

paços de no caure al parany, la defensa serà efectiva. Per aquests motius ja en l'antiguitat es trien dues estratègies concretes per ajudar els "mastins" en la seva lluita amb els grans carnívors, sobretot els llops.

La primera és la del treball dels gossos en parelles. Mentre el mascle pren una posició més avançada, aguantant el llop que actua com a batedor, la femella generalment es queda vigilant el bestiar. Amb això eviten la distracció que suposa la presència del llop cimbell, mentre defensen el ramat de la resta de la llopada atacant.

La segona fou la de dotar als gossos d'una protecció física en la zona més exposada de la seva anatomia: els collars de punxes, metàl·lics o de cuir, ericats de pues metàl·liques que donen protecció al coll de les possibles mossegades dels llops.

Són mesures que ens plantejem tornar a incorporar, encara que pel ramat mitjà que predomina a la zona, d'uns 300 a 500 caps, resulta costós mantenir dos Muntanyes. De moment, la defensa dels ramats queda garantida per un exemplar, donat l'escàs nombre de predadors. Segons vagi evolucionant la situació, haurem d'anar adaptant-nos. En un futur proper seran molt importants els controls sobre la població total del carnívor, la situació geogràfica dels ramats, i el nombre i l'edat dels gossos per poder organitzar el relleu generacional.

Algunes recomanacions per als excursionistes

Si en les vostres passejades per la muntanya, us trobeu un gran gos blanc, Un Gos de Protecció de Ramats, que vigila el ramat, pot reaccionar davant qualsevol intrusió dins del perímetre de protecció. Si us impressiona la seva reacció: *Conserveu la calma, No crideu, No li llenceu pedres, No l'ameneu amb un bastó, No li doneu menjar.*

El gos pot prendre tot això com una agressió. Atureu-vos i redreueu el passeig per vorejar el ramat. El gos pot atansar-se per ensumar-vos, així reconeixerà que no sou una amenaça per les ovelles. Pot ser que us acompanyi un tros i després torni amb el seu

ramat. *Si porteu gos, manteniu-lo subjecte al vostre costat.*

No són gossos d'atac, estan acomplint una tasca per a la qual se'ls ha educat des de cadells amb molt rigor. Respectem aquesta feina.

La nostra associació

El camp d'actuacions d'aquest programa de reintroducció, s'està ampliant dia a dia. Comprèn ja moltes comarques pirinenques, amb diferències substancials entre elles, tant geogràfiques com socials, o de tipus de depredació, óssos, llops, gossos, guineus, etc. El nostre és un treball de voluntariat dins una associació sense ànim de lucre, amb una gran varietat de vessants, zoològica, veterinària, mediambiental, econòmica, legal, antropològica..., que pot ser molt gratificant i interessant. Si us interessa saber alguna cosa més de nosaltres poseu-vos en contacte amb qualsevol membre de l'Associació GPR, amb el Departament de Medi Natural, Servei d'Espècies Protegides o també amb el cos d'Agents Rurals.

NOTES

- (1) Gosálvez J. Mamífers, A: Història Natural dels Països Catalans, Barcelona, Enciclopèdia Catalana. 1987
- (2) Agriculture Information Bulletin 588, Unites States Department of Agriculture, USDA 1986
- (3) Guixé, D. Notícies de la Institució nº 55, Institució Catalana d'Història Natural, Setembre-Octubre 2004
- (4) Grande del Brio R. El Lobo Ibérico, biología y mitología. Blume, 1984

Meri Icardo

ASSOCIACIÓ DEL GOS DE PROTECCIÓ DE RAMATS

Meri Icardo
Teresa Verdaguer
merikardo@hotmail.com
detavertet@hotmail.com
977566023
937447089